

Dr. Husák prezradil Američanom, ako Václav Havel držal hladovku v kuchyni plnej jedla

- CZ24 News | 17. ledna 2024

SLOVENSKO: Klaňanie Roberta Fica, Andreja Danka a Ľuboša Blahu nad hrobom Gustáva Husáka pri príležitosti 111. výročia narodenia oživilo polemiku o jeho životnom príbehu. Cenné zistenia o poslednom prednovembrovom československom prezidentovi a do decembra 1987 zároveň o dlhoročnom šéfovi komunistickej strany sa nachádzajú v odtajnených dokumentoch v amerických archívoch.

Zverejňujeme výňatky z dvoch správ CIA a jednej depeše veľvyslanectva USA v Prahe odoslanej do Washingtonu (dovedna sú ich desiatky s Husákovým menom).

Prvý text analyzuje Husáka necelý rok od jeho príchodu k moci. Druhý sa venuje hlavne tomu, aké mal postavenie päť rokov od okupácie Československa. Tretí informuje o rokovaní na Pražskom hrade krátko po tom, čo sa vzdal postu generálneho tajomníka strany, ale ešte zostal hlavou štátu.

Vo februári 1970 CIA vypracovala obsiahlu správu o situácii v Československu. V úvode sa zamerala na Husáka: „Brilantný, dynamický a sofistikovaný človek,” charakterizovala ho. Poukázala na to, že v politike sa šikovne pohyboval už ako tridsiatnik: „Už vtedy si získal povesť skvelého politického taktika, ktorý vedel, ako využiť slabiny svojich protivníkov.”

Danko si želá, aby nový prezident mal niečo z Dubčeka, ale aj z Husáka

CIA pripomenula Husákov život počas druhej svetovej vojny: keď ho zatkli, minister vnútra Alexander Mach za neho orodoval, aby ho prepustili na slobodu. Neskôr ho obviňovali z takzvaného červeného fašizmu (myslené dobré kontakty komunistu s ľudákmi), lebo po skončení vojny zasiahol v prospech súdeného Macha. Toho na rozdiel od niekdajšieho prezidenta slovenského štátu neposlal Národný súd na popravisko, ale do väzenia (dostal 30 rokov, v máji 1968 ho predčasne pustili spoza mreží).

Foto: Archív TASR Gustáv Husák bol počas dramatických dní vo februári 1948 predseda Zboru povereníkov (funkciu zastával v období 1946 – 1950). Bol to národný orgán výkonnej moci na Slovensku. Snímka, na ktorej Husák dostáva kyticu, je z júna 1948 z jeho pracovného výjazdu na slovenský vidiek.

Pozoruhodné je to, čo CIA napísala o Husákovi s odvolaním sa na svoj zdroj, ktorý je v odtajnenej správe vybielený: „Husák a Laco Novomeský (ďalší prominentný politik a intelektuál) cestovali v roku 1945 do Moskvy, aby navrhli šéfovi sovietskej diplomacie Viačeslavovi Molotovovi, že Slovensko sa stane nezávislým štátom.“ Mali mu povedať, že v konečnom dôsledku by sa mohlo začleniť do Sovietskeho zväzu, ale Moskva údajne odmietla takúto predstavu. „Dá sa však pochybovať o tom, že Husák myslel vážne sovietsku anexiu Slovenska,“ dodala americká spravodajská služba. Po komunistickom prevrate vo februári 1948 sa Husák stal obeťou režimu, ktorý usilovne pomáhal budovať. Na jar 1954 ho po odsúdení v politicky motivovanom procese za takzvaný buržoázny nacionalizmus. Na slobodu sa vrátil v roku 1960 po rozsiahlej amnestii prezidenta Antonína Novotného (plnej rehabilitácie sa Husák dočkal o tri roky neskôr). Hovoril, že v roku 1964 dostal ponuku obsadiť funkciu podpredsedu vlády, ale neprijal ju. „Odmietol to v súvislosti s katastrofálnou ekonomickou recesiou v predchádzajúcom roku,“ podotkla CIA.

Foto: Archív TASR

Alexander Dubček s Antonínom Novotným v apríli 1965 pri príležitosti 20. výročia oslobodenia Bratislavy.

Keď sa v roku 1967 objavili prvé pokusy zosadiť Novotného, Husák zohrával v tomto úsilí údajne malú úlohu. Podľa CIA sa jednoznačne postavil proti lídrovi až na konci toho roku, potom, čo šéf Kremľa Leonid Brežnev dal jasne najavo, aby si otázku, kto bude viesť komunistov, vyriešili samotné politické špičky v Československu: „Husák označil svoju podporu Alexandrovi Dubčekovi za vianočnú pohľadnicu.“ (Dubčeka napokon zvolili za nového prvého tajomníka komunistickej strany 5. januára 1968.)

Po invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Československa začala Husákova politická hviezda čoraz výraznejšie žiariť. CIA napísala, že mocných v Kremli si získal tým, že dokázal presvedčivo a jasne argumentovať. Správa upozornila na to, že Husák ako prvý československý predstaviteľ označil takzvaný moskovský protokol za čestné riešenie. Dokument fakticky odsúhlasil okupáciu a otvoril dvere k odstráneniu zmien či k zastaveniu reformného kurzu pod taktovkou Dubčeka. Počas obrodného procesu ho pritom Husák podporoval.

Foto: Archív TASR

Október 1968. Gustáv Husák a Alexander Dubček debatujú v Prahe po schválení návrhu ústavného zákona o československej federácii. Keď Husák v apríli 1969 nahradil Dubčeka na čele Komunistickej strany Československa, zaviedol tzv. normalizáciu spoločnosti podľa predstáv Moskvy. Zároveň sa postaral o to, aby Dubček odišiel z politiky a musel sa takmer dve desaťročia živiť ako lesný robotník.

Podľa CIA uvažoval pragmaticky: bol si vedomý, že Brežnev bude súhlasiť jedine s tvrdými ústupkami československého politického vedenia. Na druhej strane mu v niečom – ako vytipovanému novému šéfovi strany – Moskva vyhovela: „Husák pravdepodobne dostal ubezpečenie od Sovietov, že môže napredovať s federalizáciou. Niektoré jeho komentáre pritom naznačovali, že veril, že okupačné sily sa prípadne stiahnu.“

Husákov „slovenský sen“ sa nakoniec splnil: v októbri 1968 bol prijatý návrh ústavného zákona o federalizácii. Po vynútenom odchode Dubčeka z čela komunistickej strany sa stal jeho nástupcom v apríli 1969. CIA poznamenala, že v Moskve asi dali Husákovi podmienený súhlas s tým, že ho mohol nahradiť; čiže jeho zotrvanie vo funkcii záležalo na tom, či splní všetky očakávania Brežneva.

Husák ako hlavný predstaviteľ takzvanej normalizácie spoločnosti rýchlo vrátil život do starých koľají. Počnúc oddanosťou Sovietskemu zväzu, končiac znovuzavedením cenzúry. Došlo k rozsiahlym politickým čistkám, no neudiali sa v najbrutálnejšej podobe, ako keď v päťdesiatych rokoch nepohodlní skončili na popravisku. CIA sa domnievala, že keby hlavné slovo získali stalinisti typu Vasila Bilaka, stúpencom Dubčekovho kurzu by sa veľmi kruto pomstili.

Foto: Archív TASR

Gustáv Husák (vľavo) a Vasil Bilák na snímke z marca 1968. Ich pohľady na to, akú politiku treba v Československu robiť, sa v mnohých veciach rozchádzali. Nemali pritom ani dobrý medziludský vzťah.

V ďalších rokoch americké správy konštatovali, že Husák musí lavírovať medzi členmi tvrdého jadra strany a jej umierneným krídlom. Na začiatku tzv. normalizácie oblasť zahraničnej politiky zjavne nepatrila medzi témy, v ktorých by mal rozhodujúce slovo.

„Československá zahraničná politika je výhradná doména arcikonzervatívcov, Husák sa zdá byť bokom. Bilák pracuje ako tajomník strany pre vzťahy s ostatnými stranami a Pavel Auersperg, dogmatik, ktorý pôsobil pod Novotným, riadi stranícky výbor pre zahraničné vzťahy, ktorý má pod kontrolou rezort diplomacie. Alois Indra (ďalší komunista Bilákovho zmýšľania, poz. red.) je zodpovedný za čistky na ministerstve zahraničných vecí, ako aj za odvolávanie liberálnych a umiernených veľvyslancov, ktorí boli spojení s Dubčekovou líniou a odsúdili sovietsku inváziu. Šéf diplomacie Ján Marko je umiernený, ale nemá vplyv v politických záležitostiach,” informovala CIA.

Foto: Archív TASR

Leonid Brežnev (uprostred) na návšteve Bratislavy v máji 1978 po boku Gustáva Husáka (vpravo)

Americká spravodajská služba v auguste 1973, čiže päť rokov od vpádu vojsk, napísala, že Husákovi sa podarilo dosiahnuť politickú normalizáciu a ekonomickú stabilitu. V predchádzajúcej správe z roku 1970 varovala, že nového lídra čakajú nepríjemné výzvy: zvlášť rastúca inflácia a pokles hospodárskej produkcie napriek zvýšeniu miezd v predchádzajúcich dvoch rokoch. Napriek lepším hospodárskym ukazovateľom sa podľa CIA nezlepšila pracovná disciplína a riadenie štátnych podnikov.

Nálada medzi obyvateľmi nebola vyhrotená proti Husákovi, konštatovala rozviedka: „Napriek tomu, že väčšina Čechoslovákov sa pozerá na neho s nechutou pre jeho oportunistickú ochotu urobiť to, čo Moskva chce, všeobecne súhlasia, že v zložitej situácii bol najlepšou voľbou spomedzi všetkých.“ Čo sa týka rizika veľkej pomsty, CIA tvrdila, že ho odvrátil Husák: „Sám obeť čistky v rámci takzvaného slovenského buržoázneho nacionalizmu na začiatku päťdesiatych rokov sa úspešne postavil proti postaveniu reformátorov pred súd.“ (V inej správe, z ktorej v tomto necitujeme, sa Američania nazdávali, že Husák prinútil niektorých kritikov režimu emigrovať na Západ, než by ich mal dať posadiť za mreže.)

CIA ďalej informovala, že životná úroveň sa zlepšila, predávajú sa kvalitnejšie výrobky, aj keď ponuka tovarov je výrazne nižšia ako v západných krajinách. „Československo je jediný východoeurópsky štát, v ktorom nie sú poradovníky na kúpu auta.“

V súvislosti s politickou pozíciou Husáka dospela CIA k názoru, že Brežnev je s ním spokojný. Podľa Američanov už pominuli špekulácie, že v Kremli by ho mohli chcieť nahradiť nejakým ultrakonzervatívnym komunistom.

Napriek tomu rozviedka nepredpokladala, že Moskva ocení svoju spokojnosť s Husákom poskytnutím úveru. Československo sa snažilo získať od nej úver v takzvanej tvrdej valute (napríklad v dolároch).

Sovietsky zväz to však pri porovnaní životnej úrovne nepovažoval za potrebné. „Život v Prahe je oveľa lepší ako v Moskve,“ uviedla CIA o ekonomických pomeroch.

Foto: ARCHÍV TASR

Šéf Kremľa Michail Gorbačov počas návštevy Československa v apríli 1987 prišiel aj do Bratislavy. Snímka je po príchode na letisko. Vpravo je vtedajší generálny tajomník ÚV KSČ a prezident Gustáv Husák. V popredí je Gorbačovova manželka Raisa. (Husák bol na čele strany do decembra 1987, keď ho nahradil Milouš Jakeš.)

Vo februári 1988, čo bolo sedem týždňov od odchodu Husáka z čela strany, rokoval na Pražskom hrade námestník šéfa americkej diplomacie John Whitehead. Prezident s ním hovoril v pokročilom období sovietskej perestrojky, ktorej závan sa preniesol aj do Československa (oveľa viac sa prejavila v slovách ako v skutkoch).

Depeša obsahuje detaily zo stretnutia vrátane zdvorilej otázky Husáka, či si môže pred hosťom zapáliť cigaretu. Poznamenal, že lekári mu zakazujú fajčiť, ale uzavrel s nimi „pakt o neutralite“, čiže vzájomne do seba nerýpu.

Zaspomínal si aj na roky väzenia. Povedal, že sedel v jednej cele s odsúdeným farárom. Mali veľa času vymieňať si názory. Kňaz prehovárал Husáka, aby sa z ateistu stal veriacim a ten oplácal duchovnému objasňovaním, prečo by mal uveriť komunistickej ideológii. Uzavrel to slovami, že ani jeden z nich druhého nezmenil v svetonázore.

Husák sa snažil presvedčiť Whiteheada, že v Československu existuje náboženská sloboda. Zároveň sa sťažoval na zlé skúsenosti so zasahovaním katolíckej cirkvi do politiky a verejného života celkovo.

Hovoril, že pred stáročiami rekatolizácia slúžila germanizácii českých krajín a maďarizácii na slovenskom území. Pripomenul katolíckeho kňaza a prezidenta vojnového slovenského štátu Jozefa Tisa, ktorý po potlačení Povstania udeľoval vyznamenania Hitlerovým vojakom.

Napriek tomu, že vedenie strany sa bránilo zásadným reformám, Husák vravel, že idey perestrojky sa dostávajú do praxe. Na jednej strane prejavil záujem o zlepšenie vzťahov s USA, na druhej strane mal pocit, že Američania informujú o dianí v Československu skreslene alebo nepravdivo.

Husák ako príklad použil tvrdenie o chystanom, ale nakoniec neuskutočnenom proteste disidentov proti represiam v komunistickom Rumunsku (plánovaná demonštrácia vraj bola povolená, čomu sa však dá ťažko uveriť). „Západné médiá však informovali, že dvadsať ľudí v Prahe drží hladovku, v ich bytoch a kuchyniach s plnými chladničkami. Normálne by to bol materiál pre humoristický časopis, ale objavilo sa to v správach. Medzi demonštrantmi sa nachádzal spisovateľ Václav Havel, ktorý protestoval v kuchyni plnej jedla. Nedá sa uveriť všetkému v masmédiách,” citovala depeša Husáka.

ZDROJ: Pravda / TASR / YouTube /